

ZDZISŁAW STANISZEWSKI (Wrocław)

Wyprawa senatora na sejm

Uczestnictwo senatorów w obradach sejmku uznawano powszechnie za najważniejszy (obok obowiązku rezydowania u boku króla w radzie Senatu) akt ich publicznej działalności. Szczególną pilnością w uczestniczeniu w obradach sejmku odznaczała się ambitniejsza część szlachty, świeżo awansującej do Senatu. I to mimo iż koszty paromiesięcznego pobytu w Warszawie były niemałe.¹ Do grupy tych najbardziej zaangażowanych w działalność publiczną senatorów należał Stanisław Kazimierz Bieniewski, który – jako jeden z nielicznych – pozostawił szczegółowe informacje o jednej ze swych wypraw na sejm.

Bieniewski, pisarz grodzki łucki od lat 40-tych, rozpoczął działalność parlamentarną jako sekretarz królewski i poseł na sejm 1650 r. W 1657 r. został kasztelanem wołyńskim i komisarzem do rokowań z Bohdanem Chmielnickim. Po śmierci Chmielnickiego prowadził dalsze pertraktacje z Iwanem Wyhowskim, zakończone podpisaniem ugody w Hadziaczu we wrześniu 1658 r. Jako główny twórca tego aktu, Bieniewski okazał się zręcznym politykiem i wymownym mediatorem, co otworzyło mu drogę do dalszej kariery. Ten przyszły wybitny dyplomata, najlepszy wśród ówczesnych „statystów” znawca mentalności Rosjan i podstępnej polityki Moskwy, udał się na sejm 1659 r., aby tam bronić ugody hadziackiej i nakłonić stany Rzeczypospolitej do jej przyjęcia i ratyfikowania.² Musiał się do tego dobrze przygotować; z pewnością zdawał sobie sprawę, że niektóre punkty tej ugody (zwłaszcza dotyczące praw cerkwi prawosławnej i miejsca jej hierarchów w Senacie) spotkają

¹ Por. W. Czapliński, J. Długosz, *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII wieku*. Warszawa 1976, s. 199-203.

² Zob. biogram K.S. Bieniewskiego pióra W. Czaplińskiego w „Polski Słownik Biograficzny”, t. II, s. 70-71. Por. też „*Pisma polityczne z czasów panowania Jana Kazimierza Wazy...*” t. III, Wrocław 1991, s. 274

się z dużym oporem i będą wymagały szczególnie mocnych argumentów, aby zostały zaakceptowane. Z rejestru książek, jakie Bieniewski zabrał ze sobą na sejm do Warszawy, wynika, że 4 z nich dotyczyły bezpośrednio kwestii cerkwi prawosławnej w Rzeczypospolitej (2 pozycje autorstwa Melencjusza Smotryckiego, 1 Erazma Smotryckiego i 1 Ostafiego Kisiela).³ W rejestrze tym znajdujemy oczywiście autorów klasycznych (Seneca, Sallustius), jak też nowożytnych. Obok M. Strykowskiego i A. Korycińskiego – J. Lipsius, T. Thulden, H.C. v. Nottesheim, G. Schonborner. Znajdujemy tam również kilka dzieł o charakterze compendium. Niewątpliwie miały one służyć wzbogaceniu merytorycznej treści przemówień Bieniewskiego (*Thesaurus Politicorum, Quaestiones Politicae*), jak również ich formy retorycznej (*Orator Politiczy*).

Dwadzieścia dziewięć książek, jakie zabrał ze sobą Bieniewski, jadąc na sejm do Warszawy, stanowiło wcale pokaźną biblioteczkę podręczną. Rejestr ich przekazuje dość rzadką, i dlatego interesującą informację na temat intelektualnego wyposażenia parlamentarzystów staropolskich. Niestety, rejestr ten sporządzony został niedbale, skrótowo i nieczytelnie – co uniemożliwia pełną identyfikację bibliograficzną jego zawartości. W przedstawionym poniżej sumarycznym spisie rzeczy i osób zabranych przez Bieniewskiego do Warszawy, książki zajmują miejsce raczej podrzędne. To może tłumaczyć, dlaczego zostały tak nonszalancko potraktowane. Opis rzeczy osobistego użytku (ubrań, bielizny, naczyń i nakryć stołowych) oraz innych przedmiotów (skarbczyk, pojazdy, konie, uprzęż, itp.) wykazuje już większą dbałość o szczegóły.

Oceniając ogólnie materialne wyposażenie wyprawy Bieniewskiego na sejm, jak również ilość służby i towarzyszącej mu szlachty, można stwierdzić, iż przedstawiają się one dość skromnie. Gdy inni senatorzy wiedli ze sobą całe oddziały gwardii i tłumy osób towarzyszących – orszak Bieniewskiego składał się z:

- 14 żołnierzy straży przybocznej,
- 6 hajduków,
- 10 szlachciców.

Należałoby może jednak uwzględnić i ten fakt, że był to jeszcze czas wojny i zapewne nie tylko Bieniewski zmuszony był do ograniczeń w prezentowaniu swej osoby na sejmie⁴.

Zwraca uwagę suma pieniędzy, jaką wioził Bieniewski na sejm. Wydaje się ona nieproporcjonalnie duża w stosunku do wypłaconych już diet służbie

³ W. Czapliński, J. Długosz op. cit., s. 162.

⁴ Na sejm 1659 r. zjechało wprawdzie 36 senatorów, lecz w skąpych danych źródłowych o tym sejmie trudno znaleźć informacje o liczebności ich orszaków, a nawet o datkach przybycia.

i osobom towarzyszącym, a także w stosunku do szczupłości całego orszaku senatorskiego. Być może pieniądze te miały być przeznaczone na inne cele niż wydatki związane z podróżą i pobytem na sejmie.

Rzeczy i książki zabrane na sejm 1659 przez Bieniewskiego, wojew. czernihowskiego (Bibl. Ossol. rkps 1425/II s. 27-31).

A° Dni 1659 d. ... Marty z Łochacz

Wyjechałem do Warszawy na sejm, który się zaczął d. 17 Marty.

Rzeczy z sobą pobrałem te:

Pieniądze, które sie znajdują ad hanc diem	
Worki sub litt. A z talarami i ortami	fl. 1000
Worki sub litt. C półtorakami	fl. 600
Worki sub litt. D ortami	fl. 400
Item w workach 11, w każdym po fl. 120	fl. 1320
We złocie	fl. 7506
Przy panie instamtem (sic)	fl. 1000
U Konstantynowicza za ryby	fl. 630
Od pisarzy poborowych	499/18
	12955

Srebro

Nalewka z miedznicą (sic)
 Mis wielkich dwie
 Mis małych dwie
 Półmisków dzwadzieścia (sic) i cztery
 Talerzów trzydzieści i cztery
 Lichtarzów cztery, szczypce [sic] mosiezne
 Kuszow złocistych dwa
 Kubek na kieliszkowym dnie złocisty z wierchem
 Łódka złocista
 Łyżek trzy
 Kubków dwa
 Czareczka jedna
 Garnuszek
 Flasz wewnotrz (sic) złocistych dwie
 Kufel srebrny
 Gruszek dwie
 Noż kredens.
 Przystawek dwie
 Solniczka złocista
 Fajerka ze wszystkim, z kubkiem z wierchem [sic]
 Rynka
 Kałamarz

Obbicia (sic)

Obbicie adamaszkowe karmazynowe i żółte brytow 37
 Obbicie adamaszkowe karmazynowe i zielone brytow 50
 Kobierzec złoty
 Kobierców wielkich cztery
 Kobierców perskich 12
 Obbicie teletowe⁵ sztuk dwie
 Tegoż obbicia albo takiegoż poszewek dwie
 Płotek⁶ z potrzebami karmazynowymi ze złotem

Szaty

Ferezya axamitna karmazynowa bez podszewki, futro sobole jest do niej,
 iż z osobna sobolej (sic)
 Ferezya zielona axamitna rysiami podszyta. Guzów in N° 45
 Ferezya karmazynowa axamitna rysiami podszyta. Guzów złotych 6.
 Usarska axamitna, niestrzyżona, skarłatna, podszyta hatlasem żelazowej
 maści, potrzeby i pętlicy złote.
 Żupan atłasowy skarłatny, guzików złotych z diamencikami in N° 30.
 Żupan atłasowy karmazynowy, potrzeby jedwabne.
 Żupan atłasowy bez potrzeb.
 Szata atłasowa karmazynowa, popielicami podszyta, potrzeby jedwabne.
 Ferezya żałobna sobolna.
 Pas jedwabny.
 Ubranie hatłasowe.
 Axamitne na mnie.

Szable

Szabla we złoto oprawna, paski karmazynowe złożone.
 Szabla turkusowa bułatowa,⁷ turkusy z jaspisami, do niej osobne paski
 karmazynowe ze złotem.
 Szabla blachmalowa⁸ kozacka.
 Szabla w prostej oprawie.

Posiedzenia

Siodło axamitne haftowane, takiże i płat. Strzemiona srebrne. Do niego
 rząd na taśmie karmazynowej z turkusami. Nie dostaje podpierznia.
 Posiedzenie haftowane karmazynowe na bachmacie. Do niego uzdeczka
 tatarska.

⁵ *Telet* – droga materia (tańsza od złotogłowiu)

⁶ *Płotek* – zasłona okrywająca dolne partie łóżka.

⁷ *Bulat* (pers. *pulad*, tur. *bulat*) – dobra, polerowana stal.

⁸ *Blachmal* (niem. *Blach* = *Mal* lub *Bleich* = *Mal*) – stal pobielana (cyną) lub platerowana (srebrem).

Pojazd

Karoca szczęścią koni gniadych.
 Rydwan szczęście (sic) koni gniadych.
 Wóz skarbnny.
 Wóz kuchenny.
 Podwody.

Księgi i Metrika

Nucleus Coppensteyni⁹
 Hortus Pastorum¹⁰
 Strykowski¹¹
 Antapologia¹²
 Lament Cerkwi Wschodni¹³
 Armacani Mars Gallicus¹⁴
 Antigraff¹⁵
 Orator Polityczny¹⁶
 Doctrina Politica¹⁷
 Lipsy doctrina¹⁸
 Perspectiva Politica¹⁹
 Thesaurus Politicorum Afonsmorum (?)²⁰
 Jurisprudentia Tuldeni²¹
 Miscellanea in Rubro
 Agrippi²²

⁹ Johann Andreas Coppenstein R.P.F., *Nucleus Coppensteinus conceptuum praedicabilium in dominicas festaque omnia per annum, enucleavit...*, ed. tertia Moguntiae 1624, s. 276, index.

¹⁰ Niezidentyfikowane.

¹¹ Zapewne: *Kronika polska, Litewska, Żmudzka...*, Królewiec 1582.

¹² Gisellus Eustachius (Ostafi Kisiel) *Antapologia, abo Apologię, którą do przeznaczonego Narodu Ruskiego (...) Oyciec Melecjusz Smotrycki napisał (...)*, zniesienie. B.m.dr. 1632.

¹³ Melecjusz Smotrycki, *Threnos, to iest lament iedney, Powszechney, Apostolskiej Wschodniej Cerkwi*. B.m.dr. 1610.

¹⁴ Alex. Patricius Armacanus, *Mars Gallicus (...) seu de justitia armorum et foederum regis Galliae*, libri II. B.m.dr., 1635, 1636, 1637.

¹⁵ Zachariasz Kopystyński, *Antigraphe albo Odpowiedź na Skript uszczypliwy przeciwko ludzom Starożytny Religiey Greckiey*. Wilno 1608.

¹⁶ Niezidentyfikowane.

¹⁷ Niezidentyfikowane.

¹⁸ Prawdopodobnie: Justus Lipsius (Lips) *Politicorum, sive civilis doctrinae libri sex*. Antverpiae 1589, Francoforti 1591, Lugduni Batavorum 1598.

¹⁹ Andrzej Koryciński, *Perspectiva politica Regno Poloniae elaborata...*, Gedanii 1652.

²⁰ Niezidentyfikowane.

²¹ Theodorus Thulden, *De principis iurisprudentiae*, Lovanii 1655

²² Prawdopodobnie: Agrippa Heinrich Cornelius ab Nottesheim, *Krótką nauka rządzenia ku ustrzeżeniu od zarażenia powietrza...*, Kraków 1543. lub też: M. Camillo Agrippa, *Trattato di scienza d'arme. Et un dialogo in detta materia*, Venetia 1568.

Georgy Politicorum²³
 De Nups Cunalium²⁴
 De conscriben. epistolis²⁵
 De Inducys belgicis²⁶
 Manuscriptt
 Apologia²⁷
 Kamień z procy²⁸
 Quaestiones Politicae²⁹
 Sen. Senecae.³⁰
 Leo Imp.³¹
 Salustius³²
 Olimpiae Epl...³³
 De Vitys linguae³⁴
 Tytuł nieczytelny
 Bachmat pleśniwy od Mirgrodzkiego

Papiery

Szkatuła

Pościel

Piernat

Pierzynka, poszew jedna, na niej druga

Poduszek para, poszewek wszystkich

Prześcieradł.

Tuwalnie³⁵ dwie

Ręcznikow

²³ Georgii Schonborneri *Politicorum libri septem*, Amstelodami 1642, 1650, 1660.

²⁴ Niezidentyfikowane.

²⁵ Niezidentyfikowane.

²⁶ Niezidentyfikowane.

²⁷ Prawdopodobnie: Andrzej Lisiecki, *Apologia praw Rzeczypospolitey*. B.m.dr. (1625), lub: Erazm Smotrycki, *Apologia Peregrinathey do Kraiow Wschodnich...*, Lwów 1628.

²⁸ Niezidentyfikowane.

²⁹ Niezidentyfikowane.

³⁰ Zapis niejasny. Może on oznaczać *Senioris Senecae* lub *Sententiae Senecae*. Ponieważ tytuł *Sententiae* nie występuje w znanych edycjach Seneki, – być może zapis ten dotyczy jego *Proverbia*

³¹ *Imperatoris Leonis Augusti Novellae Constitutiones aut correctoria cum legum repurgationes* – jako części edycji kodeksu Justyniana I: *Authenticae seu Novellae Constitutiones D.N. Justiniani Sacratiss. Principis. quibus Leonis et aliorum quorundam Imperatorum additae. Notis Dionysii Gothofredi I.C. illustratae*. Lyon 1583, 1585, 1589, 1618; Paris 1627.

³² Nie wiadomo, o które z dzieł Sallustiusa tu chodzi.

³³ Niezidentyfikowane.

³⁴ Niezidentyfikowane.

³⁵ *Tuwalnia* (wł. *tovaglia*) – szeroki, wzorzysty ręcznik, nieraz zastępujący obrus.

Koszul dawnych 6, nowych 6.

Popadnich (?) 5.

Chustek 3.

Obbrusow wielkich cienkich dwa, trzeci gruby. Małych trzy.

Zasłona.

Famulusi.

P. Zając wziął fl. 200

Pan Senruk (Senrich?) wziął fl. 100

Lesnicki wziął fl. 30

Bielawsky wziął fl. 30

Piotrosky wziął fl. 30

Elert wziął fl. 20

Żukowsky wziął fl. [?]

Małaszewicz wziął fl. 20

Trębacz wziął fl. 30

Kozaków 7 wzięli fl. 53

Kucharz wziął fl. 10

P. Perekahiewicz (?)

P. Jakub wziął 10

Semeniec wiezie wóz skarbný

Masztalerz

Masztalerz

Woźnic u karety dwoje

U rydwana dwoje

Ptas. (nik)

Skipor

Constantinowicz

Andrzejko

Hejdncy do karety:

Szybunia

Tyszkiewicz

Hejdncy do rydwana:

Wasil Smarzewsky (Smarzensky)

Janusz

Hejdncy do skarbu:

Burch (Borch?)

Andrasz

Szyposzow³⁶ 5.

Z szeregowych³⁷ 9.

³⁶ Szyposze (węg. *sip piszczalka*, *sipos* grajek na piszczalce) – grajkowie na piszczalkach.

³⁷ Szeregowy (węg. *sereg* oddział, wojsko) – żołnierz pocztowy (nieszlachcic).

